

A TERMELÉKENYSÉG EMELKEDÉSE MINT A TERMELÉS NÖVEKEDÉSÉNEK TÉNYEZŐJE

I.

A termelés fokozásának két legfontosabb eszköze:

1. a termelékenység emelése,
2. a munkaerő létszámának növelése

A szocialista gazdálkodás a termelés emelkedését egyre nagyobb mértékben a termelékenység növelésével éri el. Erre mutat a Szovjetunió példája, ahol a harmadik ötéves tervben a termelés emelkedésének 70%-át irányozták elő a termelékenység emelkedése révén, a munkáslétszám növelése útján pedig 30%-ot, ugyanakkor a háború utáni ötéves tervről szóló törvény a termelés emelkedését 75%-ban írta elő a termelékenység emelkedése révén és csak 25%-ban a munkáslétszám emelésével.

Ha a termelékenység alakulását ellenőrizzük, vizsgálatunknak arra is ki kell terjednie, hogy a vizsgált területen mennyire érvényesül a szocialista gazdálkodásnak ez a követelménye.

Az elemzés módjára nézzünk meg egy példát:

Időszak	Termelési érték változatlan áron	Munkások átlagos állományi létszáma	1 munkásra eső termelés
Január	400.000 Ft	80	5.000 Ft
Február	462.000 „	84	5.500 „
Változás	+ 62.000 Ft	+ 4	+ 500 Ft

A 62 000 Ft termelésemelkedésből:

- a) a létszámban történt változás (4 fő emelkedés) kihatása — 20 000 Ft 32,3%
Kiszámítása: a bázisidőszak (január) 1 munkásra eső termelési értékének és a munkáslétszám különbségének szorzata:
 $5000 \times 4 = 20\ 000$
- b) a termelékenység változásának kihatása — — — — — 42 000 Ft 67,7%
Kiszámítása: az 1 munkásra eső termelés különbségének és a második időszak munkáslétszámának szorzata:
 $500 \times 84 = 42\ 000$

62 000 Ft	100,0%
-----------	--------

A termésemelkedés oka tehát 67,7%-ban a termelékenység emelkedése, 32,3%-ban pedig a munkások létszámának növekedése.

A számítás helyessége könnyen ellenőrizhető. Ha termelékenység-emelkedés nem történt volna, csupán létszámnövekedés, a februári termelés

5000 × 84, azaz	420 000 Ft
lett volna a januári	400 000 „

termelési értékkel szemben, tehát a létszámemelkedés kihatása — 20 000 Ft

A februári termelés azonban nemcsak a létszám-többletnek megfelelő volt, hanem — 420 000 Ft
462 000 „

mivel termelékenység-emelkedés is történt, így a termelékenység-emelkedés kihatása — 42 000 Ft

Tételezzük fel, hogy a második időszakban (februárban) a termelékenység csökkent.

Időszak	Termelési érték változatlan áron	Munkások átlagos állományi létszáma	1 munkásra eső termelés
Január	400.000 Ft	80	5.000 Ft
Február	403.200 „	84	4.800 Ft
Változás	+ 3.200 Ft	+ 4	— 200 Ft

a) A létszámban történt változás kihatása
5000 × 4 = — — — — — 20 000 Ft

b) A termelékenység változásának kihatása
200 × 84 = — — — — — 16 800 Ft

3 200 Ft

A létszámban történt emelkedés tehát a termelési értéket 20 000 Ft-tal növelte, a termelékenység csökkenése miatt viszont a termelés ténylegesen csak 3200 Ft-tal emelkedett. Az ilyen termelésemelkedés a vállalat súlyos hiányosságaira mutat.

II.

A termelési érték emelkedésében vagy csökkenésében a termelékenység és a munkáslétszám változásán kívül más okok is közrejátszhatnak, így a munkaigényesség változása, túlórázás, az egyes időszakok munkanapjainak eltérő száma. Ilyen esetben az 1 munkásra eső termelési érték változásának oka nem kizárólag a termelékenység változása, hanem annak kialakításában az említett egyéb okok is közrejátszanak, amelyek kihatását külön kell kielemeznünk.

Az alábbiakban nézzünk meg egy példát arra az esetre, ha az egyes időszakok munkanapjainak száma eltérő. Tételezzük fel, hogy a közölt első példánál februárban 24, márciusban 25 munkanap van, az 1 munkásra eső termelési érték emelkedését tehát részben ez a körülmény is előidézte. Elemzésünk ebben az esetben:

Időszak	Termelési érték változatlan áron	Munkások átlagos állományi létszáma	1 munkásra eső termelés
Január	400.000 Ft	80	5.000 Ft
Február	462.000 „	84	5.500 „
Változás	+ 62.000 Ft	+ 4	+ 500 Ft

A 62 000 Ft termelésemelkedésből:

a) a létszámban történt változás kihatása			
$5000 \times 4 =$	20 000 Ft	32,3%	
Az 1 munkásra eső termelés emelkedésének kihatása			
$500 \times 84 = 42\ 000$ Ft, ebből:			
b) A munkanapok számának emelkedésére esik —	16 666 „	26,9%	
Kiszámítása:			
a bázisidőszak termelése 24			
munkanap alatt — — — — 400 000 Ft			
ugyanaz 25 munkanap alatt			
$\frac{400\ 000}{24} \times 25 =$	416 666 Ft		
volna; a többlet	<u>16 666 Ft</u>		
c) A termelékenységg emelkedésére esik	42 000 Ft		
	<u>16 666 Ft</u>		
	<u>25 334 Ft</u>		
	25 334 Ft	40,8%	
	<u>62 000 Ft</u>	<u>100,0%</u>	

III.

A fenti módon nemcsak azt állapíthatjuk meg, hogy a termelés emelkedése vagy csökkenése egyik időszakról a másikra milyen okok következtében állt elő; hasonlóképpen rámutathatunk a tervtúlteljesítés vagy lemaradás okaira, arra, hogy a túlteljesítés vagy lemaradás milyen mértékben a termelékenységváltozás és milyen mértékben a létszámban történt eltolódás következménye.

Példa:

Megnevezés	Termelési érték változatlan áron	Munkások átlagos állományi létszáma	1 munkásra eső termelés
Terv	400.000 Ft	100	4.000 Ft
Teljesítés.....	471.500 „	115	4.100 „
<i>Túlteljesítés</i>	<i>71.500 Ft</i>	<i>15</i>	<i>100 Ft</i>

A tervtúlteljesítésből:

a) a létszámban történt változás kihatása		
$4000 \times 15 =$	60 000 Ft	83,9%
b) a termelékenységg emelkedésének kihatása		
$115 \times 100 =$	11 500 „	16,1%
	<u>71 500 Ft</u>	<u>100,0%</u>

A termelési terv túlteljesítése tehát 83,9%-ban a létszámban történt túllépés következménye és csak 16,1%-ban a termelékenység emelkedésének kihatása. Az ilyen jelenség nem felel meg a szocialista gazdálkodás követelményeinek, amely szerint a termelés emelkedését, a termelési terv túlteljesítését elsősorban a termelékenység emelkedésével kell elérni.

IV.

Az 1952. évi ipari tervek elkészítésének módszerére vonatkozó egyes minisztériumi (pl. Kohó- és gépipari, Könnyűipari) tervekészítési utasítások a fenti számítást más módon írták elő; ezek szerint a termelékenység emelkedésének kihatását a termelékenységgemelkedés és a termelésemelkedés százalékának hányadosa mutatja.

Nézzünk meg erre a számítási módra egy példát:

Időszak	Termelési érték változatlan áron	Index	Munkások átlagos állományi létszáma	1 munkásra eső termelés	Index
Január	1.000.000 Ft	100	200	5.000 Ft	100
Február	1.500.000 „	150	250	6.000 „	120
<i>Emelkedés</i>	<i>500.000 Ft</i>	<i>50 %</i>	<i>50</i>	<i>1.000 Ft</i>	<i>20 %</i>

A termelés 500.000 Ft-os emelkedéséből e számítás szerint:

a) a termelékenység emelkedésének kihatása

$$\frac{20}{50} \times 100 = 40\% \qquad 200.000 \text{ Ft} \qquad 40\%$$

b) a létszámemelkedés kihatása

$$\begin{array}{r} 100\% \\ - 40\% \\ \hline 60\% \end{array} \qquad \begin{array}{r} 300.000 \text{ „} \qquad 60\% \\ \hline 500.000 \text{ Ft} \qquad 100\% \end{array}$$

Ez a számítás nem ad pontos eredményt, mert nem veszi figyelembe a létszámkülönbözetre eső magasabb termelékenységet. A 20%-os termelékenységemelkedés kihatását ugyanis a bázisidőszak termelési értéke (1.000.000 Ft) után számítja, holott ez 1.250.000 Ft után számítandó, tehát a 25%-os létszámemelkedésnek megfelelően felelt termelési érték után.

Helyes számítás szerint:

a) a termelékenység emelkedésének kihatása

$$250 \times 1000 = 250.000 \text{ Ft} \qquad 50\%$$

b) a létszámemelkedés kihatása

$$50 \times 5000 = 250.000 \text{ „} \qquad 50\%$$

$$500.000 \text{ Ft} \qquad 100\%$$

V.

Módosított ötéves tervünk szerint 1954-re a gyáripari termelést 210%-kal, a termelékenységet 92%-kal kell emelnünk. Mit jelent ez? Ha az 1949. évi színvonalat mind a termelés, mind a munkaerőlétszám vonalán 100-nak vesszük, számítsunk a következőképpen alakul:

Időszak	Termelési érték	Index	Munkáslétszám	1 munkásra eső termelés	Index
1949	100	100	100	1,—	100
1954	310	310	161,5	1,92	192
<i>Emelkedés</i>	<i>210</i>	<i>210 %</i>	<i>61,5</i>	<i>0,92</i>	<i>92 %</i>

A 210%-os termelésemelkedésből:

a) a létszámban történt emelkedés kihatása	61,5	29,3%
$61,5 \times 1 =$		
b) a termelékenység emelkedésének kihatása	148,5	70,7%
$161,5 \times 0,92 =$		
	<u>210,0</u>	<u>100,0%</u>

Ha a termelésemelkedés 210%-os, a termelékenységgemelkedés 92%-os, bármely más termelési adattal is mindig hasonló arányt kapunk a létszámban történt emelkedés és a termelékenységgemelkedés kihatásaként.

Helytelen tehát az a gyakran hallható megállapítás, hogy módosított öt éves tervünk szerint a termelésemelkedés „majdnem felét” a termelékenység emelésével kívánjuk elérni („a 210%-os termelésemelkedésből 92%-ot”). A tény ezzel szemben: módosított öt éves tervünkben a termelés 210%-os, a termelékenység 92%-os emelését irányoztuk elő, ami annyit jelent, hogy a termelésemelkedést 70,7%-ban a termelékenység emelésével, 29,3%-ban a munkáslétszám növelésével kívánjuk biztosítani.

Fokozott jelentőséget ad ez a körülmény a termelékenység emelkedése kérdésének! Az öt éves tervben előírt arány ugyanakkor vezérfonal számunkra annak megállapításánál, vajjon a vizsgált szervek helyes tervfeladatot tűztek-e maguk elé és hozzájárulnak-e ezen a téren is öt éves tervünk célkitűzéseinek teljesítéséhez.

Kápolnai Pál

MEGJELENT

a Kereskedelmi Szakkönyv- és Lapkiadó kiadásában

A. D. MAKAROV:

A SZOVJET KERESKEDELEM FINANSZÍROZÁSA ÉS MECHITELEZÉSE

A könyv foglalkozik a szovjet kereskedelem finanszírozási és pénzügyi kérdésével. Részletesen tárgyalja a forgóvalappal és forgóeszközökkel, az elszámolási formákkal, a jövedelmezőséggel, a rövid- és hosszúlejáratú hitelekkel, a beruházásokkal kapcsolatos szervezési és tervezési kérdéseket.

Igen tanulságosan fejt ki az önálló gazdaságos elszámolás kérdéseit a kereskedelemben.

Komoly segítséget jelent a könyv tanulmányozása a kereskedelmi vállalatok vezetőinek és üzemgazdászainak munkájukban.

Ára: 20.— Ft

Kapható

az Állami Könyvesboltokban, vagy megrendelhető az Állami Könyvterjesztő Vállalatnál (Budapest, V., Deák Ferenc-u. 15.)